

М. ХВИЛЬОВИЙ

СОЦІОЛОГІЧНИЙ
ЕКВІВАЛЕНТ



ВІЛЬНА
АКАДЕМІЯ
ПРОЛЕТАРСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
L'ACADEMIE LIBRE
DE LA LITTÉRATURE
PROLÉTAIRE

БІБЛІОТЕКА ВАПЛІТЕ

[59179 - 69]

М. ХВИЛЬОВИЙ

„СОЦІОЛОГІЧНИЙ
ЕКВІВАЛЕНТ“
ТРЬОХ КРИТИЧНИХ ОГЛЯДІВ



БІБЛІОТЕКА ЖУРНАЛА „ВАПЛІТЕ“
№ 4 1927

„ХАРКІВ-ДРУК“
Третья Держдрукарня
(кол. вид-ва „КОМУНІСТ“)
Пушкинська вул., 31.
Укрголовліт № 0359/в
Зам. № 3050. Тир. 5000 прим.

„Ми шукаємо лише соці-
ологічного еквіваленту“.

В. Коряк.

„Теперь вопрос: зачем
написана вся эта книга?“.

В. Белинский.

I

Страшенно неприємно виступати проти
тієї людини, що з нею звязано твої
найкращі спогади, що так багато зробила
для... ну, хоч би особисто для тебе. Але
як же й мовчати, коли ти непереможно
хочеш притримуватись того етичного кри-
терія, в якому звучать такі молоді й хороші
слова: „amicus Plato, sed magis amica
veritas“. Що ж робити, друзі дорогії:
очевидно, і Белінський не зовсім добре

почував себе, сідаючи за листування Гоголя. Словом, ви розумієте: хоч і страшенно важко одкривати огонь по рідних фортецях, але й не одкрити його теж не можна.

— Ви збираєтесь стати в позу Белінського і бити якогось там Гоголя?

— Нічого подібного! Сьогодні баталія зовсім іншого порядку. Ми хочемо атакувати, так би мовити, „навпаки“: наша атака на „неистового Виссариона“. Розумієте? Це вже „чогось більшого“! Проте, давайте кінчати з дотепами „діда Яшека“ і переходити до справи. А справа приблизно така:

— В своїх останніх постановках наша компартія, аналізуючи стан художньої літератури, зазначає, що зараз ми мусимо звернути як-найбільше уваги на марксистську критику. Але в тих же постановках є ще й такий абзац: „Тільки тоді марксистська критика буде мати глибоке виховавче значіння, коли вона спирається на

свою ідейну (курсив постанови) перевагу“.

Коли ми тепер перейдемо до нашої літературної дійсности й поставимо її в план цих постанов, то побачимо, що, по-перше, належної уваги ще й досі не сконцентровано на цій серйозній ділянці культурного фронту, по-друге — в результаті такого нашого відношення до своїх, так би мовити, майбутніх мерингів ми маємо дуже неприглядну картину: наша марксистська критика не тільки не вдосконалюється, а більше того — починає раптом впадати в дитинство і вже навіть губить під собою ідейний ґрунт.

Це ярко кидається в очі, коли ми переглядаємо останні роботи такого письменника, як В. Коряк. Правда, названий критик не унікум на цій ділянці. Є вже багато спроб наближення до плеханівських, скажемо, естетичних постулатів як з боку т. з. попутницької літератури, так і з боку жовтневої молоді. Але поки-що, на жаль, про ці спроби серйозно говорити не при-

ходить, і тому виміряти наші досягнення в області марксистської критики ми все-таки примушені на тому ж В. Корякові. Звичайно, автор „Калинових мостів“ не хоче претендувати на таку відповідальну роль („з автора лише газетний робітник“, лагідно пише він про себе), але одна справа особисте бажання, а зовсім інша — логіка подій: волею цієї логіки В. Коряк давно грає роль, так би мовити, командарма на цій ділянці культурного фронту. І зовсім не випадково він назвав одну із своїх книжок — „Організація жовтневої літератури“, бо він і справді до цього часу був вищеназваним організатором. Був він організатором і в цій книзі, і в тій, що зветься „Нарисом історії української літератури“, і в книзі „Боротьба за Шевченка“. В одній він (хоч і наспіх) положив основи марксистської естетики і подивився на минуле нашої літератури очима матеріяліста, в другій одгукнувся на болючі питання нашої сучасности, як от „форма і зміст“, та дав

гостру критику тій новітній літературі, що намагалася йти народницькими шляхами, в третій — воював за „батька Тараса“. Правда, ці книжки не без хиб. В. Юринець, будучи сам першорядним вульгаризатором (це ми, здається, вже доказали), рецензуючи одну із названих книг, досить таки влучно підмітив, що „метода Коряка дуже часто веде його на шляхи вульгаризації“ : мовляв, „ідеології є чисті відбитки економічної структури суспільства“. Той же В. Юринець цілком правильно підмітив і те, що Коряк в своїй характеристиці революційної літератури „хворіє сумарністю й для оцінки цього напрямку дає сердешно мало“ : мовляв, якийсь „фейлетонистий огляд, а не літературна критика“. Але, як кажуть, один бог без гріха, і той не помиляється, хто нічого не робить. У всякому разі В. Коряк зробив діло великої ваги і поки-що це діло його можна характеризувати, як відносну й відповідну дискредитацію тих методів і точок, що з них виходила дожовтнева українська

критика. Без цієї роботи жовтневої літератури не можна було мислити. Отже честь і слава В. Корякові за той розгром, що його він вів на протязі кількох років.

Але не думаємо ми співати нашому критикові слави за його сьгоднішню діяльність. В. Коряк не хоче (чи не може) зрозуміти тієї простої істини, що його „Організація жовтневої літератури“ є організація, так би мовити, умовна, є тільки передумова до справжньої організації. Він ніяк не хоче (чи не може) зрозуміти тієї простої істини, що ми вже вступили в той період, коли боротьба з чужим світоглядом трансформується й набирає тих форм, які відповідають затяжному характерові нової економічної політики. Іншими словами — він не розуміє, що час уже переходити від „літературних мечтаній“ — „калинових мостів“, до серйозних, ґрунтових розвідок про нову й новітню літературу, що тільки такими розвідками ми й можемо робити опір ворожому світоглядові, що саме на них і почнеться

справжня, не умовна організація жовтневого письменства.

Звичайно, „історія передбуржуазної літератури“ — потрібна річ, але громадський діяч не може не розуміти, що звязатися з сучасністю він здібний тільки тоді, коли буде пильно і серйозно стежити за живим матеріалом поточної творчости і вчасно реагувати на той чи інший прояв громадського руху. Іншими словами, — критик-соціолог концентрує головну свою увагу на „по поводу“ добролюбівського характеру. Очевидно, „по поводу“ тих питань, що хвилюють сучасників. Акад. С. Єфремов, наприклад, використовує це „по поводу“ майже „до отказу“, і коли правду говорити, то його багато більше цікавить (правда, не з того боку) т. з. „соціологічний еквівалент“, ніж багатьох наших марксистів.

— Ви хочете сказати, що В. Коряк тупцюється на одному місці?

— Саме це ми й хочемо сказати. І не тільки сказати, але й показати.

— Але чим це з'ясовується? Небажан-
ням, чи невмінням найти нові методи
боротьби зі старим світоглядом?

— Це вже питання зовсім іншого по-
рядку і потребує окремої статті. Ми
гадаємо, що — боязливостю, бож цілком
справедливо каже один із славетних англій-
ських політико-економів: „філософія
там неможлива, де страх перед наслідками
сильніший од любови до істини.“ Не менш
справедливо каже і Пауль Гейзе: „Wer
nicht Wagen darf sich gehn zu lassen, wird
nicht Welt kommen“.

Отже дозвольте не бути голословним
і фактами (хоч і, до речі, нудними) доказа-
ти, що наша молода марксистська критика
і справді переживає зараз велику кризу
і навіть губить під собою і де й ний ґрунт.

— Ви хочете подивитись на останні
роботи В. Коряка?

— Саме це ми й думаємо зробити.
Ми беремо його річні огляди (ви пам'ятаєте
славетний „Взгляд на русскую литературу
1847 г.“?). Беремо розвідки з такими

назвами: „Калиновий міст“ („замість річ-
ного 'огляду“ за 1925 рік), „Літературний
рік“ і „Жовтнева література в минулому
році“—огляди за біжучий 1926 рік. Отже,
почнемо з „Калинового моста“.

II

Критик-ентузіяст (а за такого ми
вважаємо й В. Коряка) не може сухо
підходити до свого матеріалу. Отже,
перший огляд, як і треба було чекати,
починається з лірики. Це, звичайно,
непогано і навіть більше того — гарно,
але, мабуть, в тому разі, коли автор далі
переходить до діла. Що ж бачимо далі?
Далі наш критик говорить „по“ вище-
згаданому „поводу“. Говорить довго
і уперто. Але говорить — треба віддати йому
справедливість — розхристано і навіть...
незрозуміло. Саме тут і починається, так
би мовити, криза нашої критики. Тут
змішано все до однієї купи: тут вам
і „катавасія гарто-плужан“, тут і „націо-
нальна культура“, тут і теорія мистецтва

(„мистецтво є думання про світ“... і т. ін.). Словом, несподівано ми опиняємося в зачарованому колі уже затасканих формалістичних прийомів колись славетного, оригінального і вдумчивого В. Шкловського. Але коли останньому сьогодні нічого іншого не залишається, як випускати „Третю фабрику“, то соціологові зовсім не личить фабрикувати цей вінегрет. Словом, коли статтю, що її призначено для мас, важко читати інтелігентові, то як дивитись на таку-от розмову:

— Товаришу, Коряче, для кого ви пишете?

— Я? Я, Коряк, пишу тільки для робітників і селян.

Незрозуміло тут все: незрозуміло, по-перше, — кому симпатизує автор: Плугові чи Гартові (а це робітників і селян, очевидно, цікавить), незрозуміло, що автор хоче сказати своїми екскурсами в так зв. національну культуру, бо ж в одному місці він гадає, що жовтнева література „мусить опертися в нашої

країні, в нашій літературі на демократичні і соціалістичні елементи національної культури“ і навіть хвалиться, що „їх у нас не менше, ніж у сусід“, а в другому — глузує з якогось там письменника, який „вбирає в поле овиду національні особливості“ знову ж таки цієї культури. Зовсім незрозуміло, як той письменник, що по заяві критика мусить „опертися“... і т. д., може викинути з „поля овиду“ ті елементи, на які він мусить не „опертися“, себ-то елементи буржуазні, не „соціалістичні“, не „демократичні“, бо ж хто йому, письменникові (ім'я рек), дасть гарантію, що викинутий ним „з поля овиду“ ворожий елемент не всадить йому ззаду досить таки меткого ножа.

Незрозуміло, яке ж, нарешті, дає визначення наш критик цій же таки „національній культурі“. Починає він так: „Так, так! за капіталізму (підкреслення наше) національна культура є культура буржуазна. А за диктатури пролетаріату? Національна культура пролетаріату є поп-

sens". Прекрасно! Але тоді навіщо сказано „за капіталізму“?.. Очевидно, за соціалізму знову починається „національна культура“? Так? Коли так, то це вже подвійний nonsens. А коли не так, то... нічого не розуміємо!

Незрозуміло (бо не конкретно) говорить наш критик і про „свої образи для ідеї комунізму“; незрозуміло, для чого автор підкреслює таку от фразу: „є робкори, що переходять до літератури“, наче і справді робкори не є літератори.

Словом, багато незрозумілого. Але за цим незрозумілим плижок „у невідоме“, який чомусь приводить раптом до „Глобусу“. Тут уже застрочили прізвища, назви оповідань і збірок.

— Очевидно, почалась критика?

— Ну, а як же! Доки ж її будемо чекати... Отже дозвольте взяти перший зразок: „і у цьому році (читаємо) Ленін (О. Журлива „Леніну“, П. Щербина — „Іллічеві“), заводські мотиви (Гр. Колченко) і трактор (Ів. Ле). Була література

студентська (каталог тут не подаю), червоноармійська („Моцарт“ Васильченка—чудова річ). Коли вже перейшов до „Нової Громади“, то тут лікнеп“... і т. д.

Словом, почалось добре. По-перше, — автор незадоволений, що „і в цьому році Ленін“, по-друге, — наперекір самому собі автор зумів все-таки дати каталог і, по-третє: дозвольте поцікавитись, що це таке? Чи не об'єктивний метод в літературі? Кому це і навіщо потрібно? Хіба нас цікавить те, що Колченко написав „Заводські мотиви“, що Васильченко надрукував „чудову річ“ — „Моцарта“? Хіба ми про це не знаємо з хроніки?.. Що це таке?

— Ага?... Так вам і треба — інтелігентам! Це я — нарочито. Це я... найшов „соціологічний еквівалент“!

— Дозвольте! Але нас цікавить, що в цих „Заводських мотивах“, що в цьому „Моцарті“, які соціальні процеси одбилися, які настрої відзеркалюються, на якому художньому рівні стоять ці оповідання.

які мають дефекти й плюси, скільки в них „соціалістичних елементів“ і т. д.

— Вас це цікавить? Ну, й добре! А мене от цікавить робітничо-селянська маса. Чуєте, зраднику жовтневої літератури!.. Проте — „переходимо до збірок“ — пише далі наш критик — „і тут не будемо подавати каталогів“.

— „І тут“?.. Значить справа і справді кепська, бо там, як ми бачили (hèlas!), крім ліричного каталогу з дотепами „діда Яшека“, здається, нічого не було... Але яке-ж це „виборочне обслідування“?

— „У скелі носом дірку не пробити“.
„І було у нас, сказати, письменників-комсомольців якийсь десяток (О. Громів, І. Момот, П. Голота, Голубничий, Конторин, Усенко, Шевченко, Кириленко, Кожушний, Дукин, Д. Коваленко, Свистун, А. Крашаниця, Г. Епик)“ і т. д.

— Словом — знову каталог?

— Нічого подібного! „Скажете — кількосний зріст? З посміху люди бувають і кількість переходить у якість“.

— Цілком справедливо, шановний оглядачу: буває й таке! Але буває це тоді, очевидно, коли критика допомагає цій кількості перейти в якість і коли вона цікавиться не тим, що „комсомольська поезія є фактом“ і — радіє не з того, що початкуючий поет Усенко намагається малпувати Безименського, а... цікавиться „соціологічним еквівалентом“... хочби цієї ж „комсомольської поезії“. Той же Белінський, наприклад, в свій час це добре засвоїв. Не погано це засвоїв і другий ентузіяст — Лесінг.

— Ну, ясно! Ми-ж давно знаємо, що ви проти нової комсомольської літературної організації!

— Не! Боже борони! Ми просто не розуміємо, що таке „комсомольська поезія“. Чи та, що бере теми з комсомольського життя, чи та, що її роблять комсомольці. Коли справа йде про перше визначення, то хіба емігрант Сріблянський, припустім, не може брати тем із комсомольського життя? Чи може ви його вважаєте за

комсомольського поета ? Коли ж ходять про друге визначення, то чому тоді не назвати поезії доктора А. Чехова, припустім, докторською поезією, міністра Гете — міністерською поезією і т. д. Словом, страшенно неясно !

— А, наливайте ! Знаємо вас, академиків ! Вам-би тільки „шведські могили“ та фашист Донцов. Хіба ви сочувствуете робітничо-селянській молоді ?

... — А в тім, В. Коряк таки пробує стати на шлях ґрунтовної критики. От вам приклад: „М. Кожушний мав цього року книжку „Комсомолка Зоя“ з проблемою колонтаєвською і з кущами верболозу. Тут усе — і тематика, і лексика тхне „братвой“, „блатной“, а в небі „чумацький шлях“ і „Волосожар“ — дуже нині популярні речі. Є й такі цікаві образи і не „вульгарні“, як сади в весняній прозодежі. І я скажу, що це книжечка потрібна“.

— Звичайно, про „півтора десятка книжок“ всього не скажеш. Але коли беретьесь щось критикувати — то крити-

куйте. А то і приходиться говорити за народницьким публіцистом С. Єфремовим: „Погнавшись за дрібницями, критик забуває показати читачам як раз те“, ... що й „було б найцікавіше“. А то й виходить, що ми ніяк не можемо зрозуміти, чому ця „книжечка потрібна“, коли в ній усе тхне „братвой“ „блатной“. Чи не тому, ще ідеологія пролетаріату нічого не має спільного з босяцькою філософією ? Чи може в цій книжечці дано, так-би мовити, об'єктивну картину з життя декласованого елементу ? Так тоді зробіть, будь ласка, відповідний соціологічний аналіз, і тоді... tout le monde verra que monsieur vit sur un grand pied.

... Не краще справа стоїть і з розбором інших книжечок. „От іще Павло Іванів“. Переказано коротенько зміст, здається, одного з цих цікавих оповідань і додано таке резюме: „способ писання — лаконізм, діалог, примітив-оповіданнячко“. „От Вражливий пише скомпліковано. На двох сторінках випадково взятих : зорових

образів — 7, слухових вражінь — 16, нюхових — 2, чуттєвих — 5, настроєвих — 13, дієвих — 8". Словом, „Вражливий гаптує, вимережує, а не пише. А тема і фабула — ладні, добре зроблено, припасовано“.

— Йй богу, не розуміємо, для чого це все написано. Коли для того, щоб запевнити Вражливого, що він письменник, то Вражливий і без Коряка це знає. Коли ж ходить про формальний аналіз, то... по-перше, — чому ж нема соціологічного: ми ж, здається, маємо справу не з формалістом, а з соціологом, по-друге, — навіщо нам цей цифровий каталог, коли ми ніяк не можемо перевірити, що розуміє наш критик, говорячи про „настроєві“, „дієві“ і т. д. „вражіння“, бо ж ті сторінки, де найдено ці „вражіння“, автор чомусь не хоче вказувати.

— Очевидно, він боїться, що ми не зуміємо перевірити його здібностей і боїться за чистоту нашого світогляду?

— Напевне!... І напевне, до речі, трапилась страшенно „кумедна історія“.

В той час, як Опояз став підходити до соціологічного методу, марксистські критики почали від цього методу зовсім тікати і потроху робляться... формалістами не дуже високої марки Цікаві метаморфози!

Словом, „соціологічного еквіваленту“ не допомагає найти й П. Панч, бо з його „старанно опрацьованої прози“ вирвано тільки одну фразу. Ця фраза, на погляд нашого критика, є не що інше, як „малоросійський гумор для дурнів“. Припустім. Але яке це має відношення до соціології? Невже у „старанного“ Панча нема більш вдячного матеріалу? Хіба про ті ж таки „Перегони“, що в них „малоросійський гумор“, більше нічого не можна сказати? Це ж по суті. тема славетного Єсенінського „Сорокоусту“: боротьба дрібного селянського виробництва з великим виробництвом города і перемога останнього. Це ж по суті боротьба двох ідеологій, двох світоглядів. Це одне оповідання дає для критика такий багатющий матеріал, що, як кажуть, тільки душа радується.

Чи може нарис не вартий того, щоб на ньому будувати добролюбівські по поводу“?

Цього наш критик не говорить і не може сказати, бо коли ми узнаємо від Панча, що в трагічний момент „у діда на очі стріхами впали брови“, то знаємо: краще сказати не можна. Такий акорд можливий тільки в добре продуманому оповіданні. Перед нами як живе стоїть засмучене обличчя старосвітського села, і ми бачимо, як під цими „стріхами“ доживають свої останні дні ідеали імпотентного світогляду. Саме про це і треба було говорити. І коли наш критик чує в цьому оповіданні тільки балачку про велосипед, то, пробачте за патетику, які ж ми нещасні і вбогі! Далєбі, так і хочеться вибігти на майдан і закричати на всю горлянку:

— Та доки ж ми будемо плентатись позаду?! Коли ж нарешті над нашою хахландією заграють сурми Великої Перемоги? Коли ж нарешті жовтнева література покаже, які можна творити чудеса під прапором пролетаріату!

... Але поки що... не краще і з критикою оповідань Ю. Яновського. Бо й справді: як тут радіти, коли В. Коряк побачив тільки „ніяковий колір неба“. Як тут радіти, коли і з Копиленком не краще: „від гаптування“ (підкреслення нашого оглядача) останній переходить до міцнозбудованої фабули“. Чому „гаптування“ підкреслено — це, очевидно, секрет „соціології“. Хіба в „міцно збудованій фабулі“ не може бути гаптування? Навіщо ж морочити голову хоч би тим же „комсомольським“ поетам, які в цих підкресленнях будуть шукати якогось високого сенсу, що його ніколи не найдуть. Звичайно, як говорить Брандес, „кожний час утворює люцифера по власному зразкові“. Але це зовсім не значить, що марксистська критика мусить перейти в стан претенсійного дитинства. Коли я, такий то критик, говорю, що „Копиленко пише куди культурніше від Панча“, то це своє твердження я мушу обгрунтувати, інакше мені ніхто не повірить. І хіба про Копиленка більше

нічого не можна сказати? Та взяти хоч ту ж „Веселу історію“. Тут вам і новий побутовий лексикон („Ну-до „кобильчини“--незаможниця, страдниця за революцію, ворушись! В комсомол не віддам“), тут вам і новий погляд хитренького дядька на релігію („Ну, а в бога віриш? — Та як би вам сказати — не то щоб вірю, а якось без бога... Та нам і молитися не багато зосталось, вам, молодим, видніше“), тут і психологія пореволюційної маси з селянської глуши (ну, хоч-би той малюнок, де „натовп оплесками покриває промову оратора“... щоб робити все-таки по-своєму). Хіба на цьому матеріалі не можна збудувати прекрасної критичної статті? Хіба це не той матеріал, що з його допомогою критик тримає в напруженні громадську думку і виводить культуру на шляхи прогресу? Тоді чому ж не сказати про Майського (ми йдемо далі) трохи більше того, як сказано, і головне по суті. Навіщо ці ярлички, беззмістовні етикетки: погане, гарне, фабульне, гаптоване?

Невже без них оповідання не мають сили? Невже критик не що інше, як старосвітський учитель прогімназії з глухого містечка, що його цікавить тільки п'ятибальна? Таким чином не можна здобути собі авторитету. Звичайно, Ринальдо-Ринальдіні був дуже самовпевненою людиною, але при чому тут марксистська критика? Коли б Коряк не два, а 22 рази сказав, що його огляди не є „каталоги“, то й тоді ми йому не повіримо.

Бо й справді: от вам знову застрочили прізвища: Антоненко-Давидович, Шкурупій, Шопинський, і знову убійча порожнеча.

— Але може це з'ясовується неприхильністю критика до цих белетристів?

— Тоді дозвольте про „Йогансена та Слісаренка“. Тут уже „щось нове“. „Це загалом смілива думка і крок вперед від орнаменталізму до фабульності“. Звичайно, Йогансен та Слісаренко талановиті письменники, звичайно „проблема орнаменталізму і його переборення потребує

окремої студії“, звичайно... критик так нам і не сказав, чим-же фабульність названих авторів різниться від фабульності таких „орнаменталістів“ як Досвітній чи то Панч (а це треба було зробити, бо інакше не буде „сміливої думки“), але справа ходить не про те: нас цікавить, що питання формального порядку фетишизується соціологом в „головний факт“. В чому справа, шановний оглядаче? Виходить і справді заметаморфозила наша соціологія?

... Закінчується цей огляд, так би мовити, філософськими міркуваннями. „Лихо не в тім“, пише Коряк, „що мало письменників, а в тім, що їх багато“. Словом, нарешті ми дістаємо досить симпатичне і вдумливе твердження. Але як його звязати з „каталогом“—ми не знаємо.

—... А в тім, ще *donnez à monsieur un catalogue des livres...*

— Ще? Добре! Можна і ще! Прошу. Згадаю ще й „попутників“, але... звичайно, знову таки... самі прізвища. Згадаю

і Куліша, тут же взявши в дужки Копистку— „(Копистка!)“... Чому Копистка попав у неохайні дужки—це поки що секрет.

— Нічого подібного! Ніякого секрету тут нема. Копистка, очевидно, тому попав у неохайні дужки, що наш критик „ужасний“ масовик і апологет неможливості. Саме тому неможливість епопея й не гідна його соціологічного пера. І справді: про що тут писати? Чи про те, що „97“ утворило незабутні типи революційного села, чи то про те, що в цій п'есі яскраво відбилися соціальні суперечності, чи про те, що „97“ заслуговує спеціальної розвідки.

Але вже час резюмувати. Ми вже давно чуємо голоси обурення: хіба про всіх і все можна сказати?

— Цілком справедливо! Але огляд все таки—не „каталог“. Белінський в своїх „літературних мечтаніях“ знав, що „тепер всякий обзавелся своїм умишком“ і цього „всякого“ уже не візьмеш „на арапа“. Це гарно, дуже гарно, що Коряк не малпує

— Ми тут маємо (беремо статтю „Літературний рік“), так би мовити, „за рибу гроші“, але в, так би мовити, алогічній інтерпретації. В тому році писалось і до казувалось, що „сількор—сількор, а письменник—письменник“ і формула: „сількор—початкуючий письменник“ була „плужанським ухилом“. А в цьому році вийшло навпаки: „Сількор—сількор, а письменник—письменник—це вже ухил тих, що доконали Гарт і створили Вапліте“. Ви розумієте? Виходить і Коряк „доконував“ Гарт і „створював Вапліте“. Коли це було? Що за нісенітниця! Та ми такого критика до „Вапліте“ і близько не підпустимо: одразу скомпромітує організацію.

А в тім, це—жарт. Справа тут у тому, що наш оглядач остаточно зарепортувався. Якесь зачароване коло. Якийсь фатальний „ухил“. І як ми будемо поважати того критика, що думає в цих „ухилах“ борсатись до другого „пришествія“. Що-ж таке, нарешті, „сількор“? Де-ж цей, нарешті, „ухил“?

— Словом, беріться за живіт, дорогі нащадки, і регочіть до упаду. Отже, сідайте за стіл і пишіть про наші часи: „ну, й часок... ідрі його на лево!“ Здається-ж серйозна людина, здається-ж фундатор української марксистської критики, а отже піди: так приперли обставини, що того й гляди закричить:

— „А чи ви знаєте, що в Алжирського бея під самим носом гуля“.

Але на цьому не кінчається. В „Калиновому мості“ писалося так про „Вапліте“: „Планують люде. Хіба-ж це зле? Та їх за це в повазі держати, а не цькувати“. А сьогодні „Вапліте“ вже „в процесі мушляної „внутрішньої секретії“ (ви розумієте натяк? М. Х.), і зазначається, що йде хворобливий процес академічної сепарації пролетарських письменників від мас“.

В чому справа? Невже і досі не зрозуміло, що сьогодні „Калиновими мостами“ не можна звязатись з масою. Чи може з масою звязуються недвозначними натяками на „шведські могили“? Коли це

так, то наш критик має рацію: Хвильовий дійсно „родич“ гетьмана Мазепи і саме по „матерній лінії“ (який пасаж!) Але навіщо махати руками після „драки“? Чому не виступити раніш? Чи може Коряк теж „родич“ якогось Кочубея?

— Не серйозно! Побий мене небесна блискавка! І не серйозно запевняти суспільство, що „розподіл суто мистецький по художніх школах і напрямках дістав рішучого одкоша з боку партії“. Хіба ми не читали постанов?

— А це видно, бачите, з того, що... „партія засудила неокласиків“. Ну, й логіка! Словом... Хвильовий „зрадив основним традиціям жовтневої літератури“, бо він повстав проти ідейного маразму „Калинових мостів“.

... Але от, нарешті, наш критик переходить до діла. А діло таке...

— Перше: маємо звістку про якусь „романоманію“, друге — зроблено величезну випіску із Драгоманова і третє — подано сім кіп... чи то пак тем „які

не зачеплено в нашій літературі“. От вони: „новий побут, нові люди“ (??? М. Х.), „масові рухи і масова психологія“ (??? М. Х.), „правдиве перспективне освітлення НЕП'я (??? М. Х.), „еміграція“ (??? М. Х.), „ліквідація історичної кашенковщини“ (??? М. Х.) і „неоспіваний досі пролетаріят“ (??? М. Х.).

Словом, ще раз знайдено давно знайдену Америку із таким от виглядом: ага, а ви досі й не знали що таке „соціологічний еквівалент“! Словом, подано теми, які давно вже „зачеплено“ в нашій літературі, і які оглядач не бачить за своїм каталогом.

Так що з цієї його першої допомоги, на жаль, не можна скористатися. Правда, він — спасибі йому — особливо й не настоює. Але...

— Переходимо до продукції. „Косинка дав книжку „В житах“. Йому закидають брак сюжетного стрижня“ і т. д. Потім наш критик приходить раптом до такого висновку: „Боротьба „сюжетників“ з „псевдо“-сюжет-

никами“ є дуже цікава й... має глибоке коріння“.

Як бачите, сказано страшенно вчено, але — по суті — тут нічого вченого нема, бо — по - перше, — ніякої яроокресленої і взагалі окресленої боротьби названих категорій нема (це просто фантазія модернізованого формалізму), а по - друге — не треба наводити терор на орнаменталістів дешевими натяками на „глибоке коріння“. Невже у Косинки нічого нема в оповіданнях, крім фрази про „справедливу ненависть мого народу“? Можливо Косинка і справді не туди йде, але це треба доказати ґрунтовно і у всякому разі не „калиновими“ вибриками. Чи може цей письменник не дає відповідного матеріалу — він, один із наших найкращих майстрів слова? Чи може тепер соціологія цікавиться тільки псевдоформалістичними фінтиклюшками? Так тоді просимо: докажіть, будь ласка, що Косинка росте головним чином не з Винниченка, як думають критики, а з Стефаніка. Ми

от, коли треба буде, це з задоволенням докажемо.

Отже, покиньте цькувати „сюжетників“ на „псевдосюжетників“, бо — по - перше, — ніколи не було чистих „сюжетників“ як чистих „псевдосюжетників“ (це на повнення вашої ерудиції) по - друге, — ми, революційні письменники, хочемо жити так, як жило молоде покоління 1830 року у Франції, себ - то: допомагаючи один одному і корегуючи один одного товариськими порадами. Готьє писав колись сонет тюльпану в романі Бальзака. Ми хочемо, щоб і Слісаренко написав сонет якомусь оповіданню Косинки. Це скоріш допоможе останньому рішуче порвати з рештками старої ідеології.

Словом, новий „Літературний рік“ почався не краще, і різниться він од „Калинового моста“ тільки своїм „каталожним“ розміром... І справді: от вам Івченкова „Імлиста ріка“ і знову вибрики „діда Яшека“ з новорічними побажаннями (точнісінько, як у міщанських газетках): „побажаємо, звичайно, щоб письменник у даль-

шому і т. інше". Крім цього є ще й та інформація, що Корякові не подобається Івченків ліризм.

— Справа, як той казав, смаку. Це, звичайно, можна й потрібно взяти на увагу. Але — по-перше, — для таких інформацій існують, здається, спеціальні анкети, по-друге — чому названий ліризм не подобається? За принципом каузальности, згаданим в „боротьбі поверхів“, можна і треба все це з'ясувати.

— Але навіщо з'ясовувати, — зітхає наш критик, — коли Івченко „усе пише про себе“?

— От тобі й раз! А хіба Гюго чи то Толстой не писали про себе? Хіба в цьому сіль Івченкової творчості? Хіба тут не можна знайти соціологічного еквіваленту? Хіба Івченків пантеїзм (а його обов'язково треба було підмітити) не дає прекрасного матеріалу для соціологічного аналізу? Навіщо ж тоді... поспішати з новими новорічними побажаннями і солідаризуватись з страшенно слабенькою статтею про Підмогильного? Чому не зупинитись

на творах Головка — цього найбуїнішого з селюписців?

„Словом, наша проза доперва починає себе декларувати. Просвітянські традиції зліквідовано майже цілком“, бадьоро продовжує наш критик. Зауваження слухне й справедливе. Але чому цих же таки „просвітянських традицій“ не хоче ліквідувати наша молода марксистська критика? Чи може вона гадає, що ми її не примусимо зробити це? Ну, не! Дзуськи!!! Чи може вона хоче схватися під тогу мудрости, неприступної нам, смертним? Так ми - ж пам'ятаємо, що ця мудрість не перелякала і не пошкодила Буало в своєму „L'art poétique“ написати такі рядки (ми їх, до речі, і на жаль, досі не переклали на свою мову):*

Есть некие умы, их мысли непонятны,
Как будто облаком прикрыты необ'ятным,
И разума лучам его не разогнать...

Учитесь мыслить вы, потом уже писать!

* За добрий переклад „L'art poétique“ Вільна Академія видає премію: три огляди Коряка і памфлет Хвильового.

Словом, „дайш“ марксистську критику Досить їй ховатися по вчених установах і „звисока“ поглядати на жовтневу літературу! Досить їй говорити такі претенсійні фрази: „ми шукаємо лише соціологічного еквіваленту, а це щось інше“, коли цього „щось інше“ і на горизонті не видно.

Справа - ж не в тому, що „Плужников надано клейноди“, що „Коряк у Плужников не найшов жодної контрреволюції“. Цього мало. „Дайш“ „щось інше“!

... Отже, поминувши новорічне побажання Драй - Хмарі і крик наболілої душі з приводу неможливості подати і в цьому році „каталог“ — „Калинового моста“ („треба було - б перевірити по бібліографії по Книжному літопису, бо так воно якось не запам'яталось“) наш критик переходить до „збірочок“ Любченка — „Буремна путь і Сенченка — „Історія однієї кар'єри“. Про Сенченка теж саме: „мало не Стефаникова новела“. А взагалі — „радісне явище“ Словом оптимізм „на ять“, але звучить він — по меншій мірі — порожньо. І потім

що до Сенченка, оглядач попав, як то кажуть, пальцем в небо. Звичайно, у Сенченка є де-що і від Стефаніка. Але це „де-що“ таке маленьке, що про нього і згадувати не варт. Бо й справді: хіба художні тенденції, які ярко намічаються в цього автора, мають щось спільне з Стефаніком? Та це - ж тенденції французьких романістів, як от Бальзак, чи то Золя. Невже не можна було хоч цього підмітити? Чи може нашого критика збентежила мініатюра і селянський побут?

Але з Любченком ще гірше: Коряк навіть не найшов потрібним розповісти нам, чим його радує цей автор. А поговорити слід було - б. Бо й справді: на наших очах росте дуже цікавий письменник. Це, мабуть, єдиний у нас художник, що його можна назвати новелістом. Це вибагливий, вишуканий мініатюрист, що, очевидно, буде продовжувати Коцюбинського в його європейських імпресіоністичних новелах. Остання його (до речі, прекрасно - зроблена річ) „Via dolorosa“

є тому уперте підтвердження. Правда В. Коряк „ужасний“ противник всього європейського, але це зовсім не значить, що в плані цих поглядів не можна шукати того-ж таки... „соціологічного еквіваленту“.

— Та буде вам! Скоро ви скінчите?

— Можна скоро, можна запинитись ще й на Дніпровському. Його „Любові і дим“ Коряк, наприклад, „нетерпляче чекає побачити“. Але кому це цікаво? Ми, наприклад, нетерпляче чекаємо почути від нашого критика, що це за п'єса, і саме зо всіх боків. Хіба цьому, єдиному в нашій літературі драматичному творові, написаному прийомами експресіоністів, не слід присвятити хоч бодає рядків газетним корпусом?

Але хіба нашого критика це цікавить. Його, бачите, цікавить той „перед“, який наче-б то веде серед комсомольського молодняка Усенко (той самий Усенко, що випустив маленьку і не зовсім слабеньку книжечку віршів). Звичайно, Усенко, як

і кожний із „комсомольських“ поетів подає надії, і його треба підтримати. Але не треба робити йому медвежих послуг „передом“ і заранні ховати його хист в політиканстві. Гордієнко, на наш погляд, має більше даних стати цим „передом“. І потім де-ж критична об'єктивність? Бо й справді: проспівавши голословні дифирамби вищезазначеному початкуючому письменникові, В. Коряк, звернувшись до творчості Гр. Епіка, безапеляційно заявляє, що Епик не росте. Звичайно, активний член „Вапліте“ не має права рости, але все таки... положіть на стіл докази. Так от не росте і тільки: очевидно, обличчя не подобається?

Проте цей безвідрадний факт нас мало цікавить. Нас цікавить те, що „ужасний“ масовик і апологет робітничої класи не тільки не найшов потрібним зупинитись на книжці Епіка „На зломі“ („п'ять оповідань з робітничого життя“), не тільки не допоміг єдиному з сучасних письменників, що намагається концентрувати свою

увагу на робітничих темах, — мало того, приносить його в жертву своїм давно скомпромітованим вибрикам. Правда, Епик, як і всі ми, має свої хиби. Але для того - ж і існують критики, щоб конкретними вказівками допомагати белетристові. От скажемо, Епик зривається в деяких місцях на „агітку“ („виростають буйні паростки соціалізму“), він іноді вносить елементи патетики в реалістичний план. Але хіба в нього нема теплих ліричних малюнків? Хіба він не вдумливо підійшов до свого матеріялу? Хіба не варт зупинитися на людях цих оповідань — на Івасях, на Максимях, на Надіях?

Теж саме і про Громова. Мало сказати, що він росте — треба написати: як і куди він скеровує свою творчість. Словом, прийдеться таки нашому критикові звернутись до „Вапліге“, бо без Вільної Академії він ще довго буде блукати в нетрах дотепів „Діда Яшека“. Так - же, їй богу, не можна! Знову стара „волинка“: сідаєш за статтю з надією поговорити

по меншій мірі з Брандесом, а стикнешся з матеріялом — докажуєш, що $2 \times 2 = 4$. А втім, є ще один огляд — „Жовтнева література в минулому році“. Господи, невже і тут те - ж саме?

IV

Hélas! Даремні надії: і тут теж саме! Коли десь засновано „гурток культури українського слова“, то це обов'язково „оранжерейне життя“. Ми розуміємо, що наш критик хоче сказати: мовляв, бери, хлопці, вище, виводь нашу хохландію на широкий шлях! Але - ж треба вдумливіш підходити до цієї справи: в сучасних умовах, коли наша компартія рішуче засудила епігонів „малоросейщини“, названий гурток зовсім не пошкодить вийти нам на світову дорогу. Навпаки: такі культурні гуртки нам, як ніколи, потрібні.

... Проте, Корякові не везе і з „професійною літературою“: ніяк не добереш, чи це „відрадне явище“ чи це — „закономірний процес“. Але за те тут маємо

декільки вибриків, що до ваплітовця Досвітнього. Словом, наш критик, почувавши страшену небезпеку для своїх „Калинових мостів“ з боку Вільної Академії, спішить взяти „масу“ „на арапа“, і, як і треба було чекати, засобами не нехтує. Він навіть готовий піти на ролю українського Мюнгаузена, аби так чи инакше знищити цих невгомних ваплітян, що не дають йому писати порожніх оглядів.

Але хіба це діло — ці вибрики? Чи не краще було взятись за оцінку творчости Досвітнього? Бо й справді: хіба не час уже покінчити з претенсійним і безграмотним підходом до цього оригінального і воістину масового (в найкращому сенсі цього слова) художника? По суті Досвітній є перша й єдина індивідуальність в нашій літературі, яка зуміла оволодіти т. з. мандрівницьким жанром. І чи не тому хоч-би ті-ж натуралістичні „Американці“ так захоплюють читача (Статистика книгозбірень, наприклад, говорить, що „Аме-

риканці“ користуються багато більшим успіхом, ніж твори хоч-би того-ж Хвильового).

Чи звернув хто-небудь увагу на те майстерство, з яким Досвітній орудує т. з. екзотикою? Чи подивилась наша критика на прекрасні малюнки „теплої корейської осени“? Чи зупинили ми увагу на цій художній і виключно-цікавій книзі із життя китайської бідноти на цьому „тунгуї“, що помирає за революцію на чужині? Чи не час поговорити про „нотатки мандрівника“ і поговорити, як про річ, яку треба поставити на одно із почесних місць в нашій сучасній белетристиці? Бо й справді: коли „опоязівд“, і зокрема Шкловський, фетишизують форму листів, щоденників, нотаток, то це зовсім не значить, що ця форма не стоїть близько до змісту нашої епохи. Наші часи, мабуть, і справді не є часи великих епічних і композиційно-досконалих полотен.

Свідомо чи інтуїтивно прийшов Досвітній до цієї засади — ми не знаємо. Але у всякому разі він іде по дуже цікавому шляху. І коли ми цього не розуміли, то давайте хоч in extremis зрозуміємо це. Хіба це не Досвітній дав нам відчуття запах сучасних Сходу й Заходу? Хіба це не він кинув прекрасні мазки з таємних глибин невідомого нам океану, що по ньому мандрує його „Рембрант“? Хіба це не він дав нам цілу галерею революціонерів-мандрівників?

І от такого письменника наш серйозний критик „критикнув“ дотепами „діда Яшека“... А втім, як же могло інакше бути: хіба Коряк сам читає сучасну літературу? Він знає тільки назви творів — „каталог“. А що до критики, то хіба невідомо, що Досвітній не наслідує, як от Хвильовий, модного Пільняка?

— Словом, Атаманюк „обсервує нюанси“. Наш критик присвячує цим нюансам щось 30—50 рядків. І має рацію: чисто а мови — дуже гарна річ. Звичайно, не можна

зловживати чужими словами. Але що значить така от фраза:

— „А що скажуть наші письменницькі верхи, коли їхні читачі не знають такого слова, як постулат. Та яке діло до цього нашим тісним літературним колам. Вони творять для вічності, а не для конкретного читача. Творять для нації (курсив Коряка), а не для... Взагалі тут творчість для Європи“.

Ви може гадаєте, що Коряк хоче на себе взяти ролю апологета Уманських вумників, які не знають, що таке постулат? Чи може ви думаєте, що сам Коряк і справді не творить для нації з підкресленням?

— Нічого подібного! Зверніться хоч-би до тієї-ж його книжки, яка зветься „Організацією жовтневої літератури“, і ви побачите зовсім інше. Починається ця пролетарська і масова книжка з яких зрозумілих слів і „постулатів“ — „ітерлюдія“, „Адмети“, „Геракли“, „Тезе“, „аргонавти“, „дочки Нерей“,

„стимфальські птахи“, „гарпія“, „Гезіод“, „Есхіль“, „Нерей“, „німфи“, „Амфітріда“, „Фетіда“, „тритони“, — все це з однієї сторінки. Кінчається ця масова й пролетарська книга (що її написано не для нації, не для Європи) „Боротьбою поверхів“, де „морфологічну рахубу“ підперто „божественною субстанцією“, де „іманентний ряд“ поспішає за „каузальним“, де такі от не „національні“ фрази: „університетський барон фон Грінвальдус сидить перед старим замчищем підстаркузатої „Амальї“ і прорікає, що, бач, Рікерт і Віндельбанд“ ... і т. д.

Словом, ми раптом переконуємось що коли „постулати“ вживає Коряк, то це — страшенно інтернаціонально, „і для... (очевидно, для пролетаріату!) Але юли до цих „постулатів“ підійде хтось инший, то це спеціально для „нації“ з піднесенням, себ-то для націоналізму.

Словом, весела людина, цей свійський Ринальдо-Ринальдіні! Шкода тільки, що В. Коряк так потоваришував з ним.

Звичайно, у нас єсть визначення для такої критики, але, на жаль, воно не зовсім літературне, і потім ми-ж прекрасно пам'ятаємо ті незабутні вечори в „церкві Юзефовича“, коли наш критик горів справжнім огнем справжньої романтики. Невже в такій смердючій атмосфері можна удосконалити нашу молоду марксистську критику? Хіба такими дешевими і хлоп'ячими вибриками можна виховати жовтневу літературу? Чи не час уже покінчити з ними і взятись за „соціологічний еквівалент“? Ну, хіба це діло, коли фундамент нових критичних методів на 9-му році революції навчає молодь такими от дотепами: „хай пишуть, хто як змога, реальні люди (представники реальних верств) писатимуть „реально“, не реальні, — не реально“.

Чи не час припинити це криляння і не компромітувати ним жовтневу літературу! Це-ж пише, здається, не безусий юнак, а людина досить таки літня. Чи не час вже взяти, за зразок, що до серйозності підходу, хоч-би тих же

юнаків — Добролюбова й Писарева? Чи не маємо ми за революційними фразами цього *salus publica - suprema lex*? Бо й справді: за кілька років літературної діяльності Коряк і досі не виховав жодного юнака, який міг би прийти йому на зміну. (От яку слід було-б утворити організацію: студію молодих критиків!). Мало того — він цього питання навіть чіпати не хоче: мовляв, навіщо вам нові критики, коли в моїй шухлядці так багато дотепів „діда Яшека“. Що мені ці Довгані та Коваленки-хай їх виховує Дорошкевич! І виходить, що навіть ті, які безперечно можуть зробитись марксистськими критиками, не маючи за собою відповідного керівництва, впадають в вульгарність, плутаються між невиправданою претенсійністю з одного боку і хоч-би тим же Плехановим, з другого.

... Дозвольте в кінці нашої статті для ілюстрації і хоч на мить зупинитись на одному із таких-от юнаків, саме на Коваленкові.

V

Треба зарання сказати, що Коваленко багато серйозніше ставиться і до себе і до свого матеріалу. Це безперечно вдумливий юнак і безперечно подає надії. Хоч як це парадоксально, але все-таки треба сказати, що не будь „Калинових мостів“ він уже давно вийшов би на справжній шлях. Іншими словами: претенсійна і зовсім не виправдана самовпевненість і самохвальство Корякових оглядів впливає і на Коваленка. Ці симпатичні риси не дають останньому можливості до кінця продумати свій матеріал. Це яскраво свідчить хоч-би та-ж рецензія на „Історію однієї кар'єри“ Сенченка.

Але спершу дозвольте хоч одним оком зирнути на останню книжку названого автора.

„Історія однієї кар'єри“ це — виняткове явище в нашій літературі. Цією збіркою молодий художник, висловлюючись любими нам спортсменськими образами, виривається в літературних перегонах на цілий

Ми навіть почали забувати, що воно давно вже стоїть „біля машини“ (Винниченко), що і т. д. І хіба в такій атмосфері негативні типи сільської дичавини не приводили нас до розпуки? Ми зовсім забули, що Косинка, припустім, дивиться на село очима вразливого лірика і що в поле його овиду попадають тільки ті явища і ті люди, які відповідають його уявленню села не як певної економічної категорії, не як динамічній суспільній одиниці, а як виключній психіці, як абсолютному антиподу до города, як певній статичній одиниці. Бо й справді: Косинчин плуг дзвенить, як і тисячі років дзвенів, його люди і сьогодні відчувають степ, як щось абстрактне („коли діло касається степу — то ми, як мур“), одірване від соціальних процесів. Його люди — це просто темна сила, яка може співчувати й робочим („вони робочі теж тягнуть лямку“) і в той же час бити носком черевика в голову Ході — того самого Ході, що допомагав їм одібрати землю у „графині Браницької“. Ці люди —

несвідома маса. В їхніх словах „капітал“ звучить страшенно неприродньо. Це — не куркулі, не середняки, не незаможники, Це — темна атавістична сила. Це — по суті, хоч це й дивно, зовсім не село. Це реакційне коло на фоні сільського пейзажу.

І. Сенченко, не будши „селописцем“ показав нам справжнє село, продовживши в цьому сенсі Винниченка. Він дав нам цілу галерею негативних типів, він поставив своїх героїв на страшенно непривітливий фон селянської дійсності. Але і темні типи і відворотна дійсність не несуть в ваше серце сумнів, бо за ними ви бачите ледве помітні силуети людей більш досконалого життя.

Бо й справді: „шумить село і містечко — день і ніч. Гудять парові млини, тархтять вози вантажників, цокають рахівниці і бігають олівці по папері. Правда, „скрізь і кругом пахне самогоном, потом і грошйма“, правда, хтось „наблював у сельбуді“ і т. д. Але вже навіть з цих рядків ви відчуваєте подих справжнього життя. Ви

вже бачите за всіма цими комерсантами із „золотої закуту“ обличчя непере-
можної сили основних законів громад-
ського розвитку. Правда, спекулятивний
капітал, що зараз розвивається на селі,
не може утворити привабливої картини,
але хіба це не справжнє село, яке не-
стримним ходом простує по тій дорозі,
що виводить його до інтернаціональних
ідеалів? Колись Белінський казав: „прог-
ресом може бути іноді неуспіх, занепад“.
Саме такого гатунку прогрес і підмитив
Сенченко. От, як живі, виступають перед
нами люди з „Однієї кар'єри“. От вам
розмова: — „Ви купуєте сало. — На мило-
варений завод і на фронт по якості“. —
„Ви дасте по п'ятаку“. — „Миловарня
рачує мені по шість копійок“. — Це вже
розмова не про Шевченка, як у Косинки,
припустім. Це вже люди діла, це вже
не абстрактна сила, а цілком конкретні
одиниці. Але це люди і цілком нової вдачі
і нових філософських міркувань: „Де двоє
б'ються, невже третьому не буде що

робити?“ Ці селяни хочуть вже „робити
гроші“. Це вже не той хохол, що 3 години
чухається, — ці люди не бояться небезпеки.
„Тим краще“ — каже один герой — „Де
небезпека, там завжди можна показати
своє уміння орієнтуватись... і не ловити
гав“. Це — „економісти“. Вони люблять
„дивитись вперед, в корінь“. „В про-
тилежність розгубленій шляхті, каже автор,
тяжкому на під'юм куркулівству нова раса
Хведорів Григоровичів одночасно була
вовком і ягницею“. Ці люди живляться
навіть „з ідеї національного відродження“.
Але Хведори Григоровичі не тільки
спекулянти, вони й мають позитивні риси.
Вони не хочуть „розводити свиней“, але
вони будуть „працювати на кістках і іншій
зайвині“. Вони знають, що „золото
таємниця і його роблять на фабриках“.
Вони вже знайомі з „німецькими способами
використання кісток“. Це тип містечкового
підприємця. Але й куркуль не той уже
патріархальний глитаї, що ми про нього
так багато чули. Це вже „Андрон“ який

„навмисне розоряє ледачих незаможників“.
Він уже „одмолвився, нехай інші моляться“.
Колишні норми його морали порушено.
„Надія на капітал робила своє діло“.
„Навіть діди — древне-старосвітська ко-
горта — і ті заразились загальним на-
строєм“. Всі хочуть „сп'ястись на шаблі
життя“. Це і справді „цікава галерея нових
людей“, від цих оповідань і справді „пахне
життям, любов'ю, працею, ненавистю
і стражданням“. Все тут „рівняє на місто“.

Словом, Сенченко прекрасно показав
нам сучасну провінцію в тенденціях еконо-
мічного розвитку.

От приблизно те, що ми найшли в цій
цікавій книжці. Що - ж найшов Коваленко?

Він найшов, — по - перше, — що незрівня-
ний монолог куркуля в оповіданні „Земля“
є „штучний“, тому, що... „демонічний“.
Це саме той монолог, що в ньому такий
чудовий рефрен: „ой, стережися, ком-
незаме, власті советської підпоро“! Не
краще й з іншими оповіданнями. Так
„Тоска смертельна“, добре продумана

елегія, виходить за Коваленком „шабло-
новою ідеалізацією дикої сили страшного
більшовицького командира“. Але відкіля
це видно? Хто це сказав? Очевидно
„ужасний“ масовик В. Коряк. Бо й справді:
от вам старосвітський батько стоїть перед
кроватьтю, що на ній спить його син, який
повернувся з далекої мандрівки „по
Сибіру“, Кавказу, Криму та Польщі“:
„прислухавсь, спить. Сон робить людей
такими спокійними. Так вільно спускаються
куточки губ, як у дітей, і ніяк не можна
пізнати, що в цих грудях, руках і в тілі
бує дика сила страшного більшовицького
командира, і ніяк не віриться, що він,
син його рідний, кров од крові і плоть от
плоти, порвав з тихими батьківськими оселя-
ми, з тихим закутком вимираючого панства“.

Як просто і сильно сказано! — Але
мало того: назвавши „сировим матеріалом“
центральне й найсильніше оповідання —
„У золотому закуті“, Коваленко претенсій-
но заявляє: це — „просто фактичний допис
або уривок з статті про сучасний побут“.

Ми не будемо доказувати, що це не так. Ми тільки запитавмо: яким же чином цей „фактичний матеріал“, цей „допис“ починає раптом „скидатися“ Коваленкові „мало не на Лондонівських героїв“? Щось одне: або це факти, або це фантастика. Справа тут в тому, що Коваленко не знає основних законів художнього письма: коли письменник щось чи когось типизує, то в „фактичний матеріал“ завжди входять елементи „перебільшення“. Хіба Плюшкини і Собакевичи існували коли-небудь в тому вигляді, в якому їх дав Гоголь?

Єдине зауваження, що має під собою підставу, це — про оповідання „Дурень“. Але не можна ж претензійно зупинитись на... „штучних, а то просто й неграмотних фразах в оповіданнях Сенченка“, і тут же подавати ці „фрази“: „забита, замучена горщиками жінка“, „Хведір Григорович любив дивитись вперед, в корінь подій: що буде далі“... бо хто ж повірить Коваленкові, що це є „недосконалість форми“?

... А в тім, досить! Як видно із цієї ілюстрації, Коряк не тільки сам не хоче йти вперед, але й своїми вибриками затримує зріст молоді. Отже остаточне резюме.

VI

„Соціологічний еквівалент“ воістину є „щось інше“, але його наша молода марксистська критика не хоче шукати. В. Коряк, блискуче почавши свою літературну діяльність, сьогодні зарепортувався в дотехах „діда Яшека“. Більш вдумлива молодь, як от Коваленко, не хоче йти його стежкою. Але „Калинові мости“ все-таки до певної міри затримують зріст і цієї молоді.

Отже, треба зробити кінець такому становищу. Треба примусити Коряка, щоб він поважав сучасну літературу, критику і, нарешті, самого себе. Він зрадив жовтневій традиції і котиться без пересадки до, так би мовити, „червоної“ бульварщини міщанських газеток. J'ai fini!

Видання „Вапліте“

1. ПЕРШИЙ ЗОШИТ „ВАПЛІТЕ“. Ц. 1 крб. 75 к.
Зміст. *О. Досвітній*—До розвитку письменницьких сил. *О. Слісаренко*—В боротьбі за пролетарську естетику. *О. Довженко*—До проблеми образотворчого мистецтва. *М. Йогансен*—Аналіза одного журнального оповідання. *А. Лейтес*—Путі письменницькі. *В. Серж*—Перегруповання революційних французьких письменників. *Статут „Вапліте“*.

2. ЖУРНАЛ „ВАПЛІТЕ“ Ч. 1., ц. 75 коп., вид. „Вапліте“.

Зміст. *Сенченко І.*—Із записок, опов. *Сосюра В.*—Поезії. *Дніпровський Ів.*—Заради неї. *М. Йогансен*—Поезії. *Громов О.*—Щоденник Леля, опов. *Квітко*—Поезії, перекл. з єврейськ. *П. Тичини. Махмед Емін*—Поезії, переклад. з турецьк. *П. Тичини. Суровова*—Весна, опов. *Моріак*—Літератор, опов., пер. з французьк. *А. Любченка. Хвильовий М.*—„Соціологічний еквівалент“. *Айзеншток*—10 років „Опоязу“. *Досвітній О.*—Тенденція твору. *В. Серж*—Ідеологічний стан новитньої французької літератури. *В. Сосюра*—Елан. *Шиманський*—Чумак. *Крук*—Джек Лондон.

3. ЖУРНАЛ „ВАПЛІТЕ“ Ч. 2., ц. 76 коп., вид. „Вапліте“.

Зміст. *Сосюра*—Вчителька, поема. *Вражливий В.*—Життя білого будинку. *Мисик, Фальківський, Коляда*—Поезії. *І. Дніпровський*—Долина угрів, опов. *Щербина*—Поезії в прозі. *Копиленко О.*—Мати, опов. *Слісаренко, Бажан*—Поезії. *А. Любченко*—Незнані гості, урив. із роману. *О. Цатурян, Левон Шант*—Поезії, перекл. з вірменської. *П. Тичини. Лу-Сіун*—Життя А-кі, з китайського життя. 3 авто-

ризов. французького перекладу, переклав В. Підмошальний. М. Йогансен—Аналіза фантастичн. опов. Якобсон Роман—Про реалізм у мистецтві. А. Павлюк—Нова чеська поезія. Гатов—Лист із Парижа. *Бібліографія.*

4. АЛЬМАНАХ „ВАПЛІТЕ“. ДВУ. Ціна 3 карб.
Зміст. Поезії. П. Тичина—Чистила мати картоплю. В. Сосюра—Ти прийшла. Ю. Яновський—Романтика моря. М. Бажан—Дорога несходима. Нічний момент. М. Йогансен—Нен. Проза. О. Досвітний—Алай, новела-казка. В. Вразливий—Лист до друга. П. Панч. З моря. О. Слісаренко—Камінний виноград. Гео Шкурупій—Страшна мить. Гр. Епик—Непія. П. Іванов—Партизанова смерть.

5. ГРОС—Мистецтво в небезпеці.

Бібліотка журн. „Вапліте“

Красне письменство.

1. І. Сенченко—Із записок.—Ціна 10 коп.
2. Дніпровський—Заради неї. Ц. 15 коп.
3. Моріак—Літератор, парекл. з французької А. Любченка.—Ц. 15 коп.

Літерат.-крит. бібліотека.

4. М. Хвильовий—„Соціологічний еквівалент“.—Ц. 20 коп.

Адреса ред. журн. „Вапліте“,—Харків, Ст. Пасаж,
28-29, Утодик.

ХАРКІВСЬКИЙ

літературний музей

т. № 2069

інв. № 125-661

Ціна 20 коп.

ХАРКІВСЬКИЙ

літературний музей

2069

№

15-661